

LỢI THẾ SO SÁNH CỦA THÀNH PHỐ BẮC GIANG TRONG QUÁ TRÌNH PHÁT TRIỂN (TỪ GÓC NHÌN DI SẢN VĂN HÓA)

NGUYỄN HỮU TOÀN

TÓM TẮT

Từ nghiên cứu lý thuyết về lợi thế so sánh, dưới góc độ di sản văn hóa, bài viết đi qua các lợi thế so sánh của thành phố Bắc Giang trong phạm vi tỉnh và liên kết vùng để đưa ra một số khuyến nghị nhằm bảo vệ, phát huy giá trị di sản văn hóa của thành phố gắn với phát triển kinh tế - văn hóa - xã hội của thành phố, của tỉnh Bắc Giang cũng như của cả nước.

Từ khóa: lợi thế so sánh; di sản văn hóa.

ABSTRACT

From the perspective of comparative advantage and cultural heritage, the paper mentions some comparative advantages of Bắc Giang city in provincial level and inter-provincial level, and puts forward some recommendations to protect, promote the values of city's cultural heritage to link with the economic-socio-cultural development of the city, Bắc Giang province, as well as the whole country.

Key words: Comparative advantage; Cultural heritage.

1. Từ nhận thức về “lợi thế so sánh”

Lợi thế so sánh là một nguyên tắc/lý thuyết trong kinh tế học gắn liền với tên tuổi của David Ricardo - một đại biểu xuất sắc của kinh tế chính trị tư sản cổ điển. Theo ông, những nước có lợi thế tuyệt đối hoàn toàn hơn hẳn các nước khác, hoặc bị kém lợi thế tuyệt đối so với các nước khác trong sản xuất mọi sản phẩm, thì vẫn có thể và vẫn có lợi khi tham gia vào phân công lao động và thương mại quốc tế, bởi vì mỗi nước có một lợi thế so sánh nhất định về sản xuất một số sản phẩm và kém lợi thế so sánh nhất định về sản xuất các sản phẩm khác. Bằng việc chuyên môn hoá sản xuất và xuất khẩu sản phẩm mà dựa trên lợi thế so sánh của mỗi nước, mức sản lượng và tiêu dùng trên thế giới sẽ tăng lên, kết quả là mỗi nước đều có lợi ích từ thương mại. Như vậy, lợi thế so sánh là cơ sở để các nước buôn bán với nhau và là cơ sở để thực hiện phân công lao động quốc tế (theo: https://vi.wikipedia.org/wiki/Lợi_thế_so_sánh).

Từ việc nghiên cứu lý thuyết lợi thế so sánh và sự phát triển lý thuyết lợi thế so sánh của Ricardo, các nhà nghiên cứu kinh tế ở nước ta đã tự rút ra/để xuất nhiều gợi ý quan trọng liên quan đến sự phát triển của đất nước trong quá trình hội nhập kinh tế quốc tế. Trong số những gợi ý đó, gợi ý sau đây, theo tôi, rất cần được lưu ý: Lợi thế so sánh của Việt

Nam là các lợi thế tinh hay còn gọi các lợi thế cấp thấp, nếu các lợi thế này không có khả năng tái sinh thì nó sẽ mất dần đi. Điều này thấy rất rõ ở hai lợi thế mà Việt Nam đang có là tài nguyên thiên nhiên và nguồn lao động dồi dào. Mặc dầu Việt Nam được coi là một đất nước phong phú về các loại khoáng sản, nhưng nếu tính theo mức đầu người thì không phải là nước giàu khoáng sản. Về lao động, Việt Nam có nguồn lao động trẻ dồi dào, tuy nhiên lực lượng này lại chưa quen với lối lao động công nghiệp, việc tiếp cận công nghệ mới còn hạn chế. Do đó chất lượng lao động không cao, thế nhưng tiền công lao động lại quá cao nếu tính theo năng suất (Cù Thị Nhung, Lý thuyết lợi thế so sánh của David Ricardo trong thương mại quốc tế - Thực tiễn ở Việt Nam, eba.htu.edu.vn/).

Từ góc nhìn di sản văn hóa, chúng tôi muốn được bổ sung và nhấn mạnh thêm, di sản văn hóa Việt Nam - nguồn tài nguyên không chỉ do thiên nhiên ban tặng, mà còn do các thế hệ người Việt Nam sáng tạo ra trong lịch sử, chính là một trong những lợi thế so sánh rất cần được quan tâm. Dĩ nhiên, cho đến nay, về cơ bản, đó cũng vẫn chỉ là một trong các lợi thế tinh, còn gọi là lợi thế cấp thấp, nếu các lợi thế này không có khả năng tái sinh thì nó sẽ mất dần đi.

Vườn tháp chùa Bô Đà (Bắc Giang) - Ảnh: Trần Lâm

2. Nhận diện mấy lợi thế so sánh của thành phố Bắc Giang trên lĩnh vực di sản văn hóa

Khi đề cập lợi thế khác nhau của di sản văn hóa với tư cách là một trong những yếu tố tham gia vào quá trình phát triển của một địa phương cũng là khi đang xét đến những lợi thế so sánh của địa phương đó so với những địa phương khác trên phương diện giá trị di sản văn hóa. Đó là những giá trị độc đáo, nổi trội của kho tàng di sản văn hóa vật thể, di sản văn hóa phi vật thể, cùng những yếu tố liên quan khác, mà từ đó, có thể khai thác, phát huy giá trị phục vụ sự phát triển của địa phương, như là một nguồn lực của phát triển. Theo đó, có thể gợi nghĩ tới một số lợi thế so sánh của thành phố Bắc Giang, tỉnh Bắc Giang - từ góc nhìn di sản văn hóa. Cụ thể như sau:

2.1. Vị thế địa lý - lịch sử - văn hóa:

Trải dọc dài lịch sử, là di sản do thiên tạo (quá trình vận động, kiến tạo địa lý - địa chất) và nhân tạo (quá trình cư dân Bắc Giang khai phá, cư trú, sản xuất, mở mang đường xá, sáng tạo văn hóa, đấu tranh gìn giữ cõi bờ,...) mà thành, thành phố Bắc Giang có vị thế địa lý - lịch sử - văn hóa khá đặc biệt - điểm trung chuyển/chuyển tiếp về địa lý - lịch sử - văn hóa hết sức quan trọng của vùng Đông Bắc Bắc Bộ. Theo trục Bắc - Nam, thành phố Bắc Giang là điểm chuyển tiếp giữa vùng núi phía Bắc, từ biên giới Lạng Sơn, với vùng châu thổ Bắc Bộ ở phía Nam và với trung tâm Thăng Long - Hà

Nội, theo trục đường Thiên Lý xưa, Quốc lộ số 1 hiện nay. Đây cũng chính là trục kết nối những di sản văn hóa độc đáo của Xứ Lạng với kho tàng di sản văn hóa đặc sắc của xứ Bắc, xứ Đông và Thăng Long - kinh kỳ xưa. Theo trục Đông - Tây, thành phố Bắc Giang là điểm chuyển tiếp giữa vùng núi, trung du ở phía Tây với vùng núi đồi, biển cả ở phía Đông Bắc Bắc Bộ, theo các tuyến đường bộ nội tỉnh và liên tỉnh, đặc biệt là theo sông Thương (Nhật Đức) cùng các tuyến đường bộ bên đồi bờ sông Thương. Đây lại là một trục kết nối đặc biệt khác, mà theo đó, những di sản văn hóa tại vùng núi rừng Yên Thế, tiêu biểu là di tích quốc gia đặc biệt - Những địa điểm Khởi nghĩa Yên Thế, được kết nối với những di tích và địa danh nổi tiếng tại khu vực Lục Đầu giang (Côn Sơn - Kiếp Bạc, Bình Than, Vạn Kiếp,...). Cũng theo trục này, mà thành phố Bắc Giang mở lối liên thông tới một hệ thống di tích cùng những di sản văn hóa phi vật thể đặc biệt thiêng liêng, liên quan đến thiền phái Trúc Lâm Yên Tử, ở cả hai phía Đông và Tây Yên Tử, nhất là phía Tây. Và, như vậy, cũng có thể nhấn mạnh rằng, chính vị thế địa lý - lịch sử - văn hóa của thành phố Bắc Giang đã là một di sản văn hóa và thiên nhiên độc đáo - một di sản, mà từ đó và nhờ đó, mở ra nhiều lợi thế cho quá trình giao lưu, hội tụ để phát triển của Bắc Giang trong quá khứ, hiện tại và tương lai.

2.2. Thành phố tỉnh lỵ:

Là nơi đặt tỉnh lỵ của tỉnh Bắc Giang, thành phố Bắc Giang không chỉ có lợi thế nhiều mặt đối với quá trình phát triển kinh tế - xã hội, mà còn là nơi có nhiều thuận lợi để phát triển trở thành một trung tâm văn hóa của tỉnh. Trong những lợi thế đặc biệt về/từ/liên quan đến hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa, trước hết là sự hiện diện của Bảo tàng Bắc Giang (bảo tàng cấp tỉnh) tại trung tâm thành phố, nơi lưu giữ, trưng bày, giới thiệu nhiều sưu tập hiện vật và các tư liệu về di sản văn hóa phi vật thể phản ánh mảnh đất, con người, lịch sử, văn hóa Bắc Giang qua dọc dài lịch sử. Cùng với mục đích hoạt động của bảo tàng là "phục vụ nhu cầu nghiên cứu, học tập, tham quan và hưởng thụ văn hóa của công chúng" (theo Khoản 2 Điều 1 Luật sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật di sản văn hóa), Bảo tàng Bắc Giang đã và sẽ ngày càng trở thành một điểm đến hấp dẫn tại thành phố Bắc Giang. Mặt khác, vì là tỉnh lỵ, nên thành phố Bắc Giang cũng là nơi có các thiết chế văn hóa khác, cùng nguồn lực con người dồi dào, gắn với hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa, nhất là di sản văn hóa phi vật thể:

- Nhà hát Chèo Bắc Giang - nơi hội tụ những nghệ sĩ Chèo, đến từ các địa phương giàu truyền thống Chèo trong tỉnh, trở thành một lực lượng đủ mạnh, trực tiếp tham gia giữ gìn và phát huy một di sản văn hóa phi vật thể có sức sống và sự hấp dẫn đặc biệt của địa phương.

- Trung tâm Văn hóa tỉnh (thuộc Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch) - nơi tập hợp các "anh tài" thuộc nhiều lĩnh vực nghệ thuật, thực hiện nhiệm vụ tổ chức và hướng dẫn chuyên môn về nhiều loại hình nghệ thuật dân gian và đương đại.

- Thành phố Bắc Giang - đất lành, nơi đặt tỉnh lỵ, một trung tâm văn hóa đứng đầu tỉnh, cũng là nơi nhiều nghệ nhân, nghệ sĩ tìm về, trụ lại. Với tài năng, tâm huyết và vốn liếng của mỗi người, họ đã và có thể sẽ được tập hợp lại theo nhiều hình thức hoạt động, trực tiếp góp phần bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa, trở thành một "vốn liếng" quý mà các địa phương khác trong tỉnh khó có được.

2.3. Di tích lịch sử Địa điểm Chiến thắng Xương Giang tại thành Xương Giang (gồm các điểm: cửa Đông Bắc, cửa Đông, cửa Bắc, cửa Tây Nam, cửa Nam, khu trung tâm, dấu vết tường thành phía Đông, đoạn sông Xương Giang, hố khai quật số 2, hố khai quật số 3, giếng Phủ, đền Thành) xã Xương Giang, thành phố Bắc Giang, tỉnh Bắc Giang.

Đây là di tích trực tiếp phản ánh về Chiến thắng Xương Giang, với hai sự kiện lịch sử lớn: 1) Chiến thắng vang dội của nghĩa quân Lam Sơn trong chiến dịch tấn công giải phóng thành Xương Giang; 2) Đỉnh cao thắng lợi của trận quyết chiến chiến lược Chi Lăng - Xương Giang. Trong lịch sử đấu tranh giữ nước, cùng với những chiến thắng Như Nguyệt, Bạch Đằng, Rạch Gầm - Xoài Mút, Đống Đa,... Chiến thắng Xương Giang là một chiến công kỳ vĩ của dân tộc trong cuộc chiến đấu chống xâm lược Minh ở đầu thế kỷ XV. Do vậy, di tích trực tiếp phản ánh về trận chiến lịch sử này trở thành một di sản văn hóa độc đáo, có giá trị nhiều mặt, đã và sẽ tiếp tục nhận được sự quan tâm của các nhà nghiên cứu, cùng sự tìm về của đông đảo du khách gần xa.

2.4. Hệ thống di tích lịch sử - văn hóa và các di sản văn hóa phi vật thể độc đáo:

Bên cạnh di tích lịch sử Địa điểm Chiến thắng Xương Giang tại thành Xương Giang, thành phố Bắc Giang hiện là địa bàn phân bố của hơn 10 di tích lịch sử - văn hóa quốc gia và nhiều di tích lịch sử - văn hóa cấp tỉnh: chùa và đình làng Thành, chùa và đình làng Vẽ, chùa và nghề Kế, đình Vĩnh Ninh, đền thờ và mộ Lê Văn Minh, đền Ngọc Lâm, sinh từ và phần mộ Việp Quận công Hoàng Ngũ Phúc, khán đài - sân vận động thị xã (thành phố Bắc Giang),... Hệ thống di tích này được "rải" ra ở nhiều phường, xã trong thành phố, có giá trị phản ánh nhiều vấn đề lịch sử, văn hóa dân tộc, ít nhất cũng là từ thời Trưng Vương cho đến hiện nay.

Thành phố Bắc Giang cũng là địa bàn hiện đang giữ gìn, phát huy có hiệu quả nhiều di sản văn hóa phi vật thể nổi tiếng, với các nghề thủ công truyền thống như (nghề làm) bánh đa Kế, bún Đa Mai, đan mây tre ở Tân Tiến, cùng hơn 30 lễ hội truyền thống và hiện đại, tiêu biểu là Lễ kỷ niệm Chiến thắng Xương Giang,...

Những di sản văn hóa vật thể và di sản văn hóa phi vật thể đó, một khi được liên kết chặt chẽ trong quá trình triển khai các hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị, chắc chắn sẽ góp phần đưa thành phố Bắc Giang trở thành một điểm đến hấp dẫn.

3. Và, mấy khuyến nghị

Từ việc xác định vị trí, vai trò của di sản văn hóa với phát triển kinh tế - xã hội và từ việc phân tích lợi thế so sánh về di sản văn hóa của thành phố Bắc Giang, có thể nhận thấy, hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa tại thành phố Bắc Giang có nhiều điều kiện và cơ hội thuận lợi để

đóng góp tích cực cho sự phát triển của địa phương trên nhiều lĩnh vực kinh tế, văn hóa, xã hội, quốc phòng, an ninh,... Có nhiều vấn đề cần quan tâm giải quyết để phát huy hiệu quả lợi thế nói trên. Trong phạm vi bài viết này, chúng tôi xin nêu vài gợi ý, như những khuyến nghị.

3.1. Như đã trình bày, lợi thế so sánh của di sản văn hóa nói chung, di sản văn hóa tại thành phố Bắc Giang nói riêng, là các lợi thế tĩnh hay còn gọi các lợi thế cấp thấp, nếu các lợi thế này không có khả năng tái sinh thì nó sẽ mất dần đi. Vậy mà, dường như trong thời gian qua, vấn đề xác định nhiệm vụ/nội dung đưa/gắn hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa phục vụ phát triển kinh tế - xã hội của thành phố Bắc Giang và của cả tỉnh Bắc Giang, vẫn chưa được thực sự quan tâm.

Chúng tôi đã tiếp cận “Quy hoạch tổng thể phát triển kinh tế - xã hội thành phố Bắc Giang năm 2007 - 2020”, được Chủ tịch Ủy ban nhân dân tỉnh Bắc Giang phê duyệt tại Quyết định số 49/QĐ-UBND, ngày 10 tháng 6 năm 2008 và Quyết định số 234/QĐ-UBND, ngày 10 tháng 02 năm 2015 của Chủ tịch Ủy ban nhân dân tỉnh Bắc Giang về việc điều chỉnh Quy hoạch tổng thể phát triển kinh tế - xã hội thành phố Bắc Giang. Tuy nhiên, điều bản khoản ở đây là, ở cả hai văn bản quan trọng nói trên, vấn đề xác định nhiệm vụ/nội dung đưa/gắn hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa phục vụ phát triển kinh tế - xã hội của thành phố dường như chưa được thực sự quan tâm. Chẳng hạn, tại Quy hoạch tổng thể phát triển kinh tế - xã hội thành phố Bắc Giang năm 2007 - 2020”, chỉ có đôi điểm lướt qua nội dung/nhiệm vụ này, như: “Quan tâm đầu tư, tôn tạo, trùng tu các khu di tích”, hoặc: “Phát triển công nghiệp đi đôi với bảo vệ môi trường sinh thái, di tích lịch sử - văn hóa”, hoặc: “Mở rộng và phát triển các ngành nghề thủ công truyền thống, khai thác có hiệu quả nguồn nguyên liệu, lao động tại chỗ, có biện pháp bảo vệ môi trường để phát triển ngành nghề chế biến nông sản, thực phẩm (sản xuất bún ở Đa Mai, bánh đa ở Dĩnh Kế), sản xuất hàng thủ công mỹ nghệ (đúc đồng, nhôm ở Dĩnh Kế), dầu tầm tơ, mây, tre, giang ở Song Mai), hoặc “tôn tạo di tích lịch sử thành Xương Giang”. Tại Quyết định số 234 về việc điều chỉnh Quy hoạch tổng thể nói trên, nội dung, nhiệm vụ này cũng chỉ được lướt qua: “giữ gìn, bảo tồn và phát huy các giá trị văn hoá truyền thống, tạo tiền đề vững chắc để phát triển thành phố ở giai đoạn tiếp theo”.

Bởi thế, nhìn chung, di sản văn hóa tại thành phố Bắc Giang không chỉ cơ bản vẫn là các lợi thế tĩnh hay còn gọi các lợi thế cấp thấp, mà thực tế đã bị hao hụt, suy giảm giá trị/mất dần đi khá nhiều. Thành cổ Xương Giang vẫn đã và đang bị xâm hại, nhiều di tích lịch sử - văn hóa khác vẫn đang bị xuống cấp, mất mát cổ vật,... Đặc biệt đáng tiếc, là cảnh quan, theo tôi là hết sức rõ nét, đầy hấp dẫn, của một vùng từng là địa bàn diễn ra cuộc quyết chiến chiến lược Chi Lăng - Xương Giang xưa kia, đã căn bản không còn, không thể khôi phục,...

Cũng bởi thế, theo chúng tôi, đây là một vấn đề cần được kịp thời bổ khuyết trong các quy hoạch, kế hoạch phát triển ngắn hạn và dài hạn của thành phố Bắc Giang, trước hết là cần được thống nhất/nâng cao trong nhận thức của lãnh đạo, của từng ban, ngành, địa phương thuộc thành phố, để từ đó có những quyết sách và hành động thực tiễn đúng đắn nhằm bảo vệ và phát huy có chất lượng, hiệu quả kho tàng di sản văn hóa phục vụ phát triển bền vững của thành phố.

3.2. Tuy vậy, chúng tôi vẫn muốn được khuyến nghị, trước mắt, thành phố nên tập trung hướng các hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa vào mục tiêu phục vụ phát triển du lịch của địa phương - Dĩ nhiên, trước khi nhắm đến mục tiêu này, cần xác định hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa có mục tiêu tối thượng là nhằm bảo tồn bền vững kho tàng di sản văn hóa của địa phương, cho hôm nay và mai sau. Theo đó, trên cơ sở đồng thuận rằng, “khả năng thu hút khách của một điểm đến phụ thuộc vào nhiều yếu tố, đặc biệt là mức độ thuận lợi trong tiếp cận điểm đến; mức độ giá trị của tài nguyên du lịch; mức độ hấp dẫn và đa dạng của các sản phẩm, dịch vụ du lịch; mức độ đảm bảo về môi trường (bao gồm cả môi trường tự nhiên và môi trường xã hội),... của điểm đến so với những điểm đến khác.” - (PGS.TS. Phạm Trung Lương, Phát huy lợi thế so sánh để phát triển du lịch Hà Giang), chúng ta cần cùng nhau xác định đúng đắn và triển khai có hiệu quả các giải pháp đồng bộ để đưa một nguồn lực quan trọng - những lợi thế so sánh về di sản văn hóa, nhằm xây dựng thành phố Bắc Giang trở thành một điểm đến hấp dẫn, mở ra cơ hội cho sự phát triển mạnh mẽ của lĩnh vực kinh tế du lịch tại thành phố./.

N.H.T